

Előszó

Aligha lehetne szebb hírrel ünnepelni a *Kriminológiai Tanulmányok* megjelenésének 60. évfordulóját, mint azzal, hogy az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Állam- és Jogtudományi Bizottsága 2023. június 1-jétől kiadványunkat a B kategóriás folyóiratok közé sorolta.

Az elmúlt évtizedben a *Kriminológiai Tanulmányok*ban megjelent írások mutatják, hogy a kriminológia és a büntetőjog kutatói milyen gyorsan reagálnak a változó társadalmi folyamatokra.

A kriminológiai kutatásoknak vannak állandó területeik, kiadványainkban ezek a témák – mint például a klasszikus bűncselekmények, a szexuális cselekmények, a garázdaság, a börtön világa, az alkohol és a közlekedés kapcsolata – állandó kutatási és publikálási területet jelentenek. Vannak olyan elkövetési formák, amelyek szorosan kapcsolódnak egy-egy aktuális társadalmi helyzethez. Ilyen például az embercsempészet, a migráció és azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmények, az emberkereskedelem vagy korrupció. Természetesen vannak új vizsgálandó területek a kriminológiában, mint például a kiberbűnözés vagy a mesterséges intelligencia és a kriminalitás összefüggései.

A *Kriminológiai Tanulmányok* 60. száma tükrözi az elmúlt időszak kutatásainak. A kötetet nagy lélegzetű, tudományokon átívelő, összegző elméleti írások indítják. A büntetőjog és a büntetőeljárás jog hazai és európai kérdéseit elemző, ismertető írásokból is válogathat az érdeklődő. Nem változott a kiadvány azon koncepciója, hogy az empirikus kutatások megjelenésének nagyobb teret adjon. Ebben a számban a többlépcsős, éveken át tartó intézeti kutatások összegzései szintén helyet kaptak, legyen szó sportról, vagy emberölésről. A fiatalkorúakkal, a gyerekekkel kapcsolatos kriminalitás mindig központi kutatási téma volt, így a gyermekbántalmazás, a pedofília, az áldozattá és egyben elkövetővé válás különféle módozatairól olvasható elemzés. A kriminálstatisztikai kutatások ígéretes, nemzetközi szinten is ritka eredményeiről ugyancsak tájékozódhatunk a kötetben.

Barabás A. Tünde Alkalmazható kriminológia? című munkája egy fiatal tudományág – az alkalmazott kriminológia – helyéről, szerepéről és alkalmazásának lehetőségeiről szól. A tudományág a kriminalitás jelenségeit a gyakorlat oldaláról mutatja be, így szorosan kapcsolódik az aránylag ugyancsak új területnek számító rendszertudományhoz. A tanulmány rávilágít az alkalmazott kriminológia és az elméleti kriminológia kapcsolatára, különbségeire, egymást kiegészítő voltára. A modern kriminológia egyik elismert, magyar származású kutatója, *Szabó Dénes* elméleti megközelítési módszere határozza meg az alkalmazott kriminológia fő támpontjait. Ezt alapul véve

a szerző az alkalmazott kriminológia vizsgálódási körét négy nagyobb kutatási területre osztja. Az első fontos vizsgálódási pont a bűnmegelőzés, amelyhez a helyi közbiztonsági stratégiák és a szituációs stratégiák is hozzátartoznak. Az áldozattá válás okai és a megelőzés, a viktimológia és a látenciakutatások alkotják a következő csoportot. Ezek eredményei alapján határozható meg a harmadik nagy terület, a bűnözési félelem és bizonytalanságérzet vizsgálata. A büntetésben rejlő reszocializációs és reintegrációs lehetőségek alkotják a negyedik vizsgálati kategóriát. A szerző végül meghatározza a kriminológia kutatásának további olyan új területeit, amelyek a modern kor technikai és ipari fejlődésének nem várt káros következményeként jelennek meg a modern kori társadalmak életében.

A Kérdezze meg kriminológusát! A büntetőjog mellékhatásai című írásában Korinek László a büntetőjogot és annak alkalmazását átvitt értelemben a gyógyításhoz, míg a kriminalitást a betegséghez hasonlítja. A szerző a jogalkalmazás és -szabályozás „mellékhatásainak” nevezett jelenségeket gyűjti össze és elemzi tanulmányában, mondván, a látszatra semleges szabályozás is hátrányosan érinthet embereket, csoportokat. A mellékhatások zömét nem tartja elkerülhetetlennek, úgy véli, azok enyhíthetők. Felhívja a figyelmet arra, hogy az ismert, de nem kiszámítható mellékhatásokat és azok következményeit meg kell különböztetni a büntetőjog, a bűnüldözés, valamint a büntető igazságszolgáltatás működése során. A tanulmányban sorra veszi a büntetőjog-alkalmazásban, a viktimizáció során, a megfigyelések alatt jelentkező mellékhatásokat, ahogy a prizonizációs ártalmak következményeit is. Foglalkozik továbbá a jogalkalmazás kívülállóakra gyakorolt hatásával, a szankciók hátrányt okozó jellegével, az egyéni felelősség és a közösségi bűnhődés kérdésével.

A közlekedéssel kapcsolatos kriminológiai és büntetőjogi kutatásokat több évtizede meghatározó szerző, *Irk Ferenc* tanulmánya (*Baleset-kriminológiától klímaválság-kriminológiáig. A gondatlan bűnelkövetések új formái, a „gondos modell” transzformációja*) nagy ívű, merész írás. Nemcsak esszenciája és összegző eredménye a kutató több évtizedes munkájának, de meglepő és új megvilágításba helyezi a közlekedési balesetekkel és a klímaválsággal foglalkozó kriminológiai gondolkodást. Bemutatja, hogy miként kapcsolódik a hosszabb múltú baleseti kutatás a jelen környezetkriminológiájához, és milyen eredménnyel számolhatunk a jövőbeli bűnüldözés és bűnmegelőzés gyakorlatában. A balesetokozás és a klímakárokozás összehasonlító elemzése során számos és fontos hasonlóságot állapít meg a tettek és a következmények folyamatában. A szerző a jeles büntetőjogász, *Békés Imre* nevéhez kapcsolódó úgynevezett „gondos modellt” gondolja tovább, amely szerint a gondosan, körültekintően viselkedő ember bizonyos káros következmények elkerülésére törekszik.

Bűnüldözési prioritások az Európai Unióban című dolgozatában *Deres Petronella* ismerteti az Európai Unió 2021-es, a szervezett bűnözés ellen irányuló új stratégiáját. A dokumentum modern eszközöket ígér a bűnüldözési és igazságügyi együttműködés erősítésére, a bűnözői szervezetek és a kiemelten kezelendő bűncselekmények

felderítésére, ahogy a bűncselekményekből származó jövedelmekkel kapcsolatos *vagyonvisszaszerzés* intézményére és a technológiai fejlesztésre is. Mindennek megvalósítása 2022–2025 között történik, mégpedig a *European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats* (Bűnügyi fenyegetettség elleni európai multidiszciplináris platform – EMPACT) vezetésével. A szerző ismerteti továbbá az EU 2022–2025 közötti időszakra tervezett tíz bűnüldözési prioritását.

A Kiss Anna – Törő Andrea szerzőpáros *Büntetőeljárás ember jogi védelem Európában, különös tekintettel az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolatára* címen olvasható tanulmánya két fontos európai uniós szervezet, az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és az Európai Unió Bírósága (EUB) feladatkörének, működésének vizsgálatával foglalkozik. A szerzők részletesen mutatják be a két szervezet működését, kitérve a magyar igazságszolgáltatásra gyakorolt közvetlen és közvetett hatásokra. Tájékoztatást adnak az alapvető emberi jogok védelmének európai történetéről, példákkal illusztrálva a működés gyakorlatát. A két szervezet párhuzamos és kiegészítő jogeseteiből készített összeállításban megtalálhatók a bírósághoz fordulás jogát érintő esetek, a bíróság függetlenségének és pártatlanságának példái, a fellebbezéshez való jog problémái és az alapjogok korlátozásának feltételei. A tanulmány a kutatási eredmények hasznosításának lehetőségeit is vizsgálja.

A *digitális eszközök szélesebb körű büntetőeljárás alkalmazását lehetővé tevő járványügyi szabályok magyarországi gyakorlata* című írás szerzője, Bóczné Neparáczki Anna a koronavírus időszakának ügyési munkavégzési körülményeiről, valamint a büntetőeljárásra vonatkozó járványügyi szabályok alkalmazásának tapasztalatairól ír. A tanulmány megállapítja, hogy a telekommunikációs eszközök alkalmazására irányuló ügyési döntések száma ebben az időszakban látványosan megnőtt; 2019-ben 350, míg 2021-ben már 1879 ilyen ügyési döntés született. A kutatás során – az ország teljes területét érintve – 24 ügyéssel készült mélyinterjú arról, hogy az ebben az időszakban használt telekommunikációs eszközök milyen hatással voltak az eljárás menetére, segítették vagy éppen csorbították a résztvevők jogait, kötelezettségeik betartását.

A gyermekbántalmazást kutató Solt Ágnes *A kiskorú veszélyeztetése büntett szociológiai háttere* címen közölt írása a kiskorú veszélyeztetésének ítélkezési gyakorlatát és annak eljárásbeli megvalósulását kritikai megközelítéssel elemzi. Arra keresi a választ, „*vajon hogyan nyúl a hatóság ezen kényes ügyekhez, mit kezd a négy fal közötti bűnökkel*”. A szerző két, 2015-ben és 2020-ban lefolytatott kutatásának a tanulságait összegzi, amelyekben a kiskorú veszélyeztetésének valamennyi jogerőre emelkedett ítéletét és teljes bűnügyi aktáit vizsgálta és hasonlítja össze. Az elemzés két szempontból mutatja be a gyerekbántalmazást, egyrészt az iratelemzés tanulságain, másrészt egy konkrét eset ismertetésén keresztül, egy család hét gyermekének történetével illusztrálva. A szerző úgy véli, hogy a büntetőjog nem képes az otthon

elkövetett erőszak orvoslására, jelentős visszaszorítására. A gyerekbántalmazási ügyek elhúzódnak és a büntetés kiszabás szigorodása nem érzékelhető a kiskorú veszélyeztetése eseteiben.

Virág György és Szabó Judit Pedofília és bűnözés című tanulmányának aktualitása különösen jelentős. A kutatás a pedofília és a gyermek elleni szexuális bűncselekmények kockázati tényezőinek és gyakoriságának feltárására irányul. A szerzők tisztázzák a szakszövegekben is gyakran tévesen alkalmazott pedofília fogalmat. Részletes szakirodalmi áttekintést adnak a jelenség bűnözéssel való kapcsolatának különféle szempontjairól. Beszámolnak azokról a kutatásokról, amelyek a pedofil elkövetők és a nem pedofil szexuális bűnelkövetők közötti különbségekről szólnak, bemutatják a pedofília áldozatainak jellemzőit, és ismertetik a háttérben fellelhető rizikófaktorokat. Tanulmányuk több nemzetközi kutatás megállapításait ismertet.

Áldozatból elkövető – egy eset bemutatása című írásukban *Huszár Julianna* és *Windt Szandra* a 14 éves M. történetén keresztül mutatják be a gyermekvédelem hiányosságait. A tanulmányban sorra veszik a gyermekkereskedelem elleni nemzetközi jogi szabályozás főbb állomásait, valamint az emberkereskedelem statisztikai adatait. Rávilágítanak arra, hogy bár nem az igazságszolgáltatás feladata a gyermekvédelem rendszerszintű problémáinak megoldása, a jogalkalmazóknak azonban minden esetben a gyerekek érdekeit szem előtt tartva kell eljárniuk.

Bolyky Orsolya és Sárík Eszter Sorstalanság?! Erőszakos bűncselekményeket elkövető fiatalkorúak – egy aktavizsgálat eredményei című tanulmánya az erőszakot elkövető – 14–18 év közötti – fiatalok kriminális cselekményeinek 2022-ben végzett aktavizsgálata alapján készült. 248 bűnügyi aktát dolgoztak fel a szerzők, ezekben 321 fiatalkorú bűnelkövető és 247 sértett szerepel. A cél a bűnelkövetés indítékainak feltárása volt. A kutatás az aktaelemzés alapvető adataira (nem, életkor, családi háttér, a bűncselekmény körülményei stb.) épített és ezek alapján, valamint a szerzők korábbi elemzéseinek tanulságait felhasználva, figyelemre méltó új megállapításokra is jut. A dolgozat újdonsága az elkövető fiatalkorúak mentális állapotának feltárása és jellemzőinek leírása, valamint a szerhasználat elterjedtségének bemutatása. Hasonlóképpen novum a gyermekotthonok lakóinak veszélyeztetettségéről írt rész, illetve a fiatal lányok bűnelkövetésben való részvételének leírása is.

Garai Renáta Félidős revízió: a nemzeti dohányboltokat érintő bűncselekmények (2013–2023) címen megjelenő tanulmánya a dohányzás visszaszorítása és a fiatalkorúak egészségének védelme érdekében tett intézkedések tízéves tapasztalatainak felmérésére irányuló kutatás eredményeit összegzi. Anonim online felmérés során 1412 válasz érkezett. A kutatás szerint a dohányboltokat leginkább veszélyeztető bűncselekmények a lopás, garázdaság, rongálás, testi sértés és a rablás. A legnagyobb kárt a lopás okozza, ezt követi a rablás, majd a rongálás. Ugyanakkor a vizsgálat szerint a jelentős kárösszeg ellenére igen alacsony a megszerzett pénz összege; így például a 189 rablás esetében, egy-egy alkalommal, átlagosan 100 ezer forintért

kockáztatnak. A kutatás két szálon fut, egyrészt a dohányboltban dolgozókat érő sérelmek vonalán, másrészt a 18 év alattiak védelmére hozott intézkedések hatásának felmérése érdekében.

A *Mi alakítja hazánkban az emberölések trendjét?* című tanulmány szerzője, Kó József, az 1965–2021 közötti időszakban szándékosan elkövetett magyarországi emberölések statisztikáját dolgozza fel. Az elemzés arra keresi a választ, hogy milyen társadalmi háttértényezők hatnak az emberölés elkövetésére, és ezek közül melyek a legdominánsabbak. A szerző az emberölések gyakoriságára ható társadalmi tényezőket úgynevezett többváltozós lineáris regressziós modell segítségével vizsgálja. Számításai szerint az emberölést három változó jellemzi: az infláció és az alkoholfogyasztás növekedése az emberölések gyakoriságát növeli, míg a halálozások emelkedése az emberölések számának csökkenését hozza magával.

A sportesemények népszerűsége és látogatottságuk növekedése világszerte maga után vonta a rendezvények szurkolói körében megjelenő agresszivitást. Nagy László Tibor *A sportrendezvények néhány biztonsági kérdéséről* című írása szerint különösen igaz ez a labdarúgásra. A tanulmány szerzője a labdarúgó sportrendezvények megrendezésének és biztonságos lebonyolításának lehetőségeit vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy három fontos szempont határozható meg. Először is a biztonsági kockázat szerinti minősítés rendszere alapján a kiemelt kockázati fokozatú klubokra egyben a legagresszívabb szurkológárda jellemző, ugyanakkor a legnagyobb bevételű mérkőzéseket rendezik, amelyek rendjét a rendőrség díjtalanul biztosítja. Második szempont a beléptetés, különösen a ruházatátvizsgálás, amelynek részletes végrehajtását a jogszabályok nem határozzák meg pontosan. A harmadik gondot okozó terület a pirotechnikai eszközök használata, amely a leggyakoribb jogsértő magatartás, és egyben konfliktus tárgya a szurkolók és a labdarúgószövetségek között.

Az intézetünk munkája iránt érdeklődő olvasó kötetünk végén megtalálja az elmúlt 10 évben a *Kriminológiai Tanulmányokban* megjelent cikkek listáját is.

Dr. Barabás A. Tünde